

СЛАВА УКРАЇНСЬКОМУ, АБО ХТО ТАКІ “РОСІЙСЬКОМОВНІ БАНДЕРІВЦІ”?

Майдан, Революція Гідності зробила чи не все таємне явним. Виняток, мабуть, лише один. За зовнішнім українським антуражем ми не побачили силу, яка підтримала Майдан, але не була українською.

ЧИЙ МАЙДАН?

Протягом усіх трьох місяців ішла непублічна, але відчутна боротьба нашої нації постулювати виняткове право на цю Революцію. У нас мали бути союзники, а не “дольовики” – на цю роль претендували так звані “русскоязычніє українці”. Їх не часто пускали на сцену, і їх заднім числом все-таки оформили як попутників, добрих помічників.

Ця ж російськомовна і “просто русская частка” активу Майдану змушена була прийняти (хоч із застереженнями) корпус консервативної революційної символіки, зокрема ім’я Степана Бандери і сам феноменальний “мем” – “бандерівці”. Ця ж “русская частка” насторожено, а де й вороже, сприйняла падіння Леніна на Бесарабці, як і наступний ленінопад.

Наскільки стійка буде нинішня етнонаціональна спільнота “русскоязычних українців”? Чи іманентною є їхня теперішня москвофобія? Чи почнуть вони грати у нові юніоністські проекти з Москвою, як тільки там поміняється режим? Це другорядні питання. Але вони можуть стати ключовими для нас, якщо все залишимо як є.

Москва, путінський режим був неготовий до того, що руськіє в Україні підтримають “бандерівську революцію”. Саме таврування “бандерівцем” російськомовного попутника Майдану, за розрахунком Кремля, мусило викликати у них блювотний рефлекс, а відтак відкинути руськіє від українців. Інтуїтивно українці були готові до такого розвитку подій. Але, звісно, з тактичних міркувань намагалися цьому запобігти.

Тим часом “російськомовний бандерівець”, якого не дуже пускали на сцену Майдану, дав кровну клятву на захист України. Але взамін попросив дрібничку: символічну легалізацію “російськомовних українців” як окремої, рівної сторони нового політичного процесу. Після втечі Януковича. А що? Українці не мали армії, Крим забирали з потрохами – і хтось прийшов із “юніоністським” гаслом “Єдина країна – Єдина страна”. Чому б і ні? Щось нашіптувало, що “местніє руськіє” були скрізь, а українці – тільки у наметах Майдану. “Вот вам, руськіє, пол-царства за союз протів Путіна”. Хто тоді думав, що це коротке політичне гасло достойне смертельної унії Шотландії та Англії?

Гасло “Єдина країна – Єдина страна” зрештою знайшло парламентську легітимацію. Вона полягала у відмові новообраного голови Верховної Ради, а згодом і Президента України Петра Порошенка, підписувати рішення депутатів про скасування закону К\К – Ківалова-Колесніченка. А саме цей закон відкривав “новой політической

обшности” – російськомовним українцям – шлях до повної, неподільної влади в Україні й форсованого будівництва “государства Україна”: українського за формою і русского за змістом. От тоді здалося, що за таке “государство” русскоязычні вирішили і повоювати. Хоч із Путіним, хоч і з самою Російською Федерацією. Як навчили русскоязычних на Майдані – “положити за новое государство і душу, і тело”.

Хто ж ці “російськомовні українці”, які у хвилини екзальтації іменуються навіть “російськомовними бандерівцями”? Це українці, які не володіють українською мовою, чи це новосформована етнічна група, яка усвідомила свої політичні інтереси через набуту російську мову?

Є й ті, є й другі. Але є й треті, етнічні рускіє – багатомільйонна група громадян України, яка й стала полюсом політичної поведінки “російськомовних українців”, придбавши собі цілком нову гібридну самоназву, псевдоетнонім: “русскоязычні українці”. Ця група не гомогенна, у ній навіть переважають креольські українські елементи, але це справді “рускіє”, які в особливий, неочевидний спосіб легалізовані в державі Україна як рівновартісний державотворчий елемент, а подекуди і як “провідний” державний елемент.

Щоби збагнути колективну етнічну поведінку рускієх за межами Московщини, треба пам’ятати про їхнє надзвичайно гнучке ставлення до власної етнічної репрезентації. Є така російська приказка: “Назови хоть горшком – только в печь не ставь”. Це значить: “Мені байдуже, як називатися серед тубільців – не чіпайте лишень моїх привілеїв”. В Україні цей золотий, божественний привілей – мова. Разом із нею контролюються капітали і нею працює ота гібридна соціально-економічна система, яка побудована на загалом московитських зразках корупції.

Скажу дещо епатажно: з огляду на випробуваність і зрозумілість теперішньої економіко-політичної системи, опір реформам в Україні у той чи інший спосіб здійснюють саме “рускіє і примкнувшіє к ним креоли” – “російськомовні українці”. Це ж їхня країна і їхні “схеми”. Для чого це валяти? Але де вони – росіяни України? От у Києві проживає понад 300 тисяч етнічних росіян. Ми де-небудь чули про “рускій квартал” чи, скажімо, район, про який кияни скажуть: “Куренівка? Ооо! Там живуть самі москалі...”. Ні. І ви не знайдете жодного так званого “кацапського кварталу” по всій Україні, хоча їх, за останнім переписом, понад 4 мільйони осіб. І живуть у багатьох містах вони компактно. Проте “невидимо”.

В який спосіб вони залишаються невидимками – загадка, яку я спробую пояснити нижче. Поки що скажу, що росіян в Україні набагато більше, ніж 4 мільйони. Навіть якщо згадати про відторгнення Криму.

На 1990 рік в Україні нараховувалося 11 мільйонів росіян. Колосальна цифра, якщо згадати: в УНР їх було не більше мільйона. База нинішніх росіян – післявоєнна колонізація з 1951 по 1991 рік з одночасною самодепортацією мільйонів українців до Сибіру та інших колоній Москви.

Куди ж поділися ці мільйони росіян, яких 40 років поспіль завозили в УРСР по 150 тисяч осіб на рік?

Зокрема, є об’єктивні процеси асиміляції росіян, на яку спромоглася Україна після проголошення державної самостійності. Але ця асиміляція не полягала у зміні “рус-

скімі” мови, світогляду, ціннісних етнічних установок. Більшість із цих 11 мільйонів стала просто “русскоязычними українцями”, тобто... залишилася “русскімі”.

Хто ж ці “російськомовні українці”, які у хвилини екзальтації іменуються навіть “російськомовними бандерівцями”? Це українці, які не володіють українською мовою, чи це новосформована етнічна група, яка усвідомила свої політичні інтереси через набуту російську мову?

Залишаючись у фактичній меншості в Україні, вони спромоглися закріпити тут домінуючий стан російськомовної преси, телебачення, блокували появу таких статусних секторів преси, як українськомовний глянець, а в 2000 роках організували вражаючий наступ, перетворивши колосальну мережу FM-станцій у суто етнічний комунікативний простір росіян в Україні. А на таких станціях як “Мелодия”, “Русское радио”, “KISS-FM” впроваджені розмовні ефіри навіть *московським діалектом російської мови*.

Короткий наступ українців після Помаранчевої революції провалився. Спадком для нас залишився ґрунтовно українізований прокат неросійського кіна. У Запоріжжі, як і у Львові, стрічки Квентіна Тарантіно дивляться по-українськи, і за це платять гроші. Проте російське в Україні залишалося за своїми масштабами державою в державі. А точніше – це сама держава. Держава росіян в Україні.

СИЛА – ЦЕ РОСІЯНИ

Росіяни ніколи не виступають від свого імені. На це – табу. Вони говорять від імені нової політичної спільноти – “російськомовних українців”. І тепер вони контролюють не лише ЗМІ, але й такі стратегічні для нації сектори, як спорт і армія. Спорт залишається тотальним русифікаторським ділом в Україні, де українську мову забуває ще в підлітковому віці абсолютна більшість українців. Проте це лише наслідок культури фізичної та військової підготовки, яка залишається всуціль совецькою, а тому російською.

Отже, армія як ще одне крило прояву “маскулінності” держави, теж залишається інститутом суто російським. І не лише тому, що українці щодня зазнають там багато-аспектних принижень за мовною ознакою. Після падіння СРСР не припинилися такі характерні сцени, коли українець із глухого села, повертаючись із “української” армії, починає “разгаварівать с папой і мамой на взрослому, ваенному языку”. Власне, це закономірно. Бо по-українськи в армії вимовлялося чотири фрази: “Рівняйся! – Струнко! – Кроком руш! – Здоров’я бажаю”. Попри анекдотичність таких “покацаплених дембелів”, ситуація досить трагічна – ці навчені військовій справі люди вербуються у всі ті ж “русскоязычні українці”, по факту лояльні до російської етнічної громади та їхніх аспірацій панувати в Україні. В сучасній українській армії (вдумайтеся!) практично неможлива русофобія як така, а значить – і опозиція “свій-чужий”. Той, хто ставить під сумнів цей факт, отримує в морду – як то було недавно в Івано-Франківську, коли людину побили за вимогу до полісмена говорити українською мовою.

Але найгірше – саме через сучасну армію легітимізується російський етнічний проект в Україні. Робиться це професійно і місцями навіть героїчно. Зокрема, з самого початку війни з Російською Федерацією у публічному просторі з’явилися персонажі, які коментували військові події тільки і тільки російською мовою. Ті, що на поверхні,

це Семенченко, Бутусов, пізніше Мочанов. Прокурено-пороховим голосом проголошувалося: армія – інститут росіян в Україні. І не сумнівайтесь.

У цей перехідний період слід заявити з усією категоричністю: розмовляєш в Україні російською – ти росіянин, незалежно від свого походження. “Російськомовний українець” – це ТИМЧАСОВИЙ статус громадянина України, який перебуває у стані НАТУРАЛІЗАЦІЇ. Ніякої “стабільної” спільноти “русскоязычні українці” не може бути!

Стратегія військових російськомовних ньюзмейкерів полягала у публічному розподілі ролей, які завжди нав’язували росіяни в Україні: українці варять борщ – “русские люди героїчески воюют”. Так, цій пропагандистській лінії якось протистояла українськомовна символіка добровольчих загонів, зокрема були й бойові одиниці, які відомі як суто українськомовні. Таким до певного часу був ДУК ОУН, таким є “Карпатська Січ”. Проте вони не створили тренду українськомовного, а значить українського війська. Цьому природному і конче необхідному дискурсу незабаром протиставили новопрославленого “святого” – “русскоязычного воїна АТО”. У цілій низці блогів та публічних виявів учасників війни цілеспрямовано ігнорувалася українська мова не лише на рівні комунікації, але й на рівні поширених знаків. На вулицях з’явилися надписи на стінах “Слава Украине!”, таку ж саму “славу” поширювали інші росіяни, ігноруючи, здавалося б, автоматичне постмайданне “Слава Україні!” – варіанту, майже ідентичного російському, але послідовно ігнорованому.

РОСІЙСЬКІ АНТИПУТІНСЬКІ ЗМІ

Усі ці речі очевидні і десь проговорені. Не сказано головного: російщення ЗМІ, спорту, молодіжних субкультур, армії триває не стільки через інерцію СРСР. Вона здійснюється в інтересах конкретної етнічної групи, яка усвідомила свій окремих від Москви політичний шлях і яка створила проект “Русская Україна” – антипутінський, але й українофобський. Узагалі український багаж, український державницький наратив потрібен “русским” в Україні тільки для легітимації меж нової державної території від зазіхання “скаженого гартленду”. А от українська національна ідентичність для цих громадян України – принциповий і повсякденний виклик, який вони прийняли і вдалися до систематичної боротьби проти нього.

Для його успіху приватизуються усі прояви “маскулінності” у державі Україна. Один із найцікавіших фронтів “русскоязычний українець” – у ЗМІ. Там із початком агресії Москви з’явився цілий корпус “русской” хронікальної літератури про війну. Винятково російською мовою. Літератури талановитої, злої, “государственнической”, кричачої “Героям слава!”, але такої, що ігнорувала існування української мови, української ідентичності. Цій ідентичності росіяни відводять цілком звичні резервації: село, західна Україна, театральна етнічність. Хто проти – той “вишиватник”.

До речі, поява нового пейзажу щодо українців – “вишиватник” – достатньо симптоматична, щоб на цьому зупинитися окремо. Пригадайте, що промайданні “русские” погодилися стати “хохлами” і “бандерівцями” – з волі московської пропаганди. Але нікуди не зник той, хто справді був бандерівцем і якого ці промайданні росіяни дали

ненавиділи. Незабаром цьому явищу – активним представникам української нації, які не погоджувалися з відведеною для них “русскімі” ролі – знайшли нову назву: “вишиватник”.

Виняткову функцію єднання націоналізму “рускоязычних українцев” відіграє проєкт Олександра Нойнеца “Пьотр і Мазепа”. Сама дихотомія, запропонована власниками проєкту, нав’язує українцям кілька нахабних стереотипів: 1) вторинність українців по відношенню до російської нації (васал Мазепа і володар Пьотр) і, звісно, 2) зрадливність, чи то пак згадуване “вишиватництво”, вузьколюбий партикуляризм українського національного проєкту.

Сайт “Пьотр і Мазепа” завоював широку аудиторію знов-таки потужною військовою публіцистикою, значна частина якої була створена у специфічно московській стилістиці часів Другої світової війни. Тільки сакральна Москва у цих текстах була змінена на сакралізований Київ, магічні західні фронти перетворилися на магічні східні, ну а спільним знаменником сталіністської і свято-кіївської військової літератури такого штибу є повне ігнорування “корінного народу”. Його нема. Ба більше, йому за кожної нагоди прищеплюється комплекс вини і зради, примітивності й підлості, що виходить особливо ефектно в антуражі війни, де, як з’ясувалося, воюють у більшості “рускоязычніє українци”.

Додам, що максимальне російщення телебачення та ФМ-радіо за останні два роки виконує практичне завдання: забезпечення згуртування “русскіх” та креолів довкола проєкту “Русская Україна”, або “Сврораша” – європейська держава “русскіх” без головних болів євразійської Федерації, її екстремістського спадку сталінізму, без обтяжливого ядерного статусу і колоніальних воєн на Кавказі та на мусульманському Поволжі.

Отже, ми маємо ситуацію, коли росіяни, які прийняли самоназву креолів – “рускоязычніє українци”, контролюють свою спільноту, сформували привабливий проєкт такої собі “Сврораші”, ключовим політичним інструментом покладають російську мову.

РОСІЙСЬКА ЦЕРКВА

Справи з “російськомовними українцями” настільки погані ще й тому, що вони мають свою власну КОНФЕСІЮ. Це так звана “Украинская Православная Церковь”, зареєстрована під тиском ФСБ в Україні 1992 року, після незаконних зборів єпископів України у місті Харкові. “Украинская православная церковь” є не чим іншим, як “згромадженням єпархій Російської православної церкви в Україні, що мають власний синод і керуються визначеннями Московської патріархії”. Саме так трактує цю гібридну церковну установу Вселенський патріархат, пояснюючи, що це і є Російська православна церква на території України. Але зважте, скільки слів треба написати Вселенському патріархату, аби “схопити” феномен цієї релігійної групи в Україні! Ми додамо: УПЦ Московського патріархату – точна копія моделі “рускоязычних українцев”, які назовні виступають як частина української політичної нації, але де-факто контрольовані російською етнічною громадою в Україні та силувані діяти в її інтересах.

УПЦ (МП) – фактично Церква Російськомовних Українців, гібридної квазі-політичної спільноти. Суттєва різниця: “російськомовні українци” прийняли проєкт

України всерйоз, і навіть воюють за цей проект з Російською Федерацією на Сході. Але Церква “російськомовних українців” має іншу політичну стратегію, залишаючись вірною імперському проекту Москви, чим підважує аспірації “внутрішніх русскіх” на побудову тут “Єврораші” – окремої від Московщини європейської, російської держави.

З огляду на етнічний склад єпископату РПЦ в Україні (до 80% українці з Волині, Закарпаття, Галичини та Буковини), можна сказати про подиву гідний конфлікт між “русским проектом України – Европейская Страна” і “русским проектом єпископату УПЦ МП – відновлення Російської імперії”. Засвідчимо *асиметричну напругу* між цими двома ворожими до України проектами “внутрішніх русскіх”: проекту “Европейская Украина без украинцев и без Путина” та квазі-релігійного проекту “Малороссия-Святая Русь с центром в Москве и с Путиным”.

І от посередині – українська нація. Безголоса, бо позбавлена ЗМІ та публічних майданчиків для саморефлексій. Сліпа, бо заражена усіма ліберальними коростами. Немічна, бо позбавлена будь-якої сталої ідеології. Ще жива, бо потужно працює національний інстинкт та предківські навички тримати зброю.

“НАШІ” ІНТЕЛЕКТУАЛИ

У цій драматичній ситуації, коли в тілі України розігрується ДВА смертоносних проекти росіян, сучасна українська еліта грає роль усміхнених “говорящих меблів”. І в цьому вона жваво нагадує “драгоманівців”, про яких влучно писав Роман Бжеський у своїй праці “Національно-політичні погляди Михайла Драгоманова, їх вплив і значення”.

Наша “інтелігенція” не бачить багатомільйонної потуги росіян в Україні, грає з ними у хованки, влаштовує сеанси екзорцизму з отими “русскоязычными українцями” (начебто їх можна “виправити” і “схилити” до українського національного проекту). Але загалом – співчуває їм, молиться короткою молитвою “не на часі” і запопадливо створює їм зону комфорту.

Ну бува, що вибухне устами Оксани Забужко, що от, бачите, “аткуда-не-вазмісь” з’явилося в ужитку слово “молОчка” – на означення молочної індустрії. Але то справді дрібниці. Без усякої “молочки” такі постаті, як Олександр Палій чи Роман Скрипін, чи Мирослав Попович, чи Олег Рибачук переходять на загальноукраїнських телеканалах на “удобний для ведущего язык”. І щось тут є від гордуватої самоомані: от, мовляв, ми, українці, “мілостіво говорім на русском” – ібо європейці! Ібо яко щедрий хазяїн України, можемо потішити “русскіх” балачкою в їх рідній мові. Але така медійна поведінка лише десаркалізує та демотивує ту частину українців, які перебувають на межі національного вибору – чи вони приєднуються до російського табору в робі “русскоязычного українця”, чи далі змагаються із невідворотністю – заговорити мовою, якою так вільно говорить Палій-Рибачук-Попович-Скрипін.

На ідеологічну сліпоту, чи сказати б, утрату українського стилю мислення страждають наші популярні гурти. От Саша Кольцова з командою “Крихітка” створила маленький шедевр військової лірики: “Кращий друг без імени”. Але кліп на цю пісню прозраджує той самий комплекс “договорняка” з “русскоязычними українцями” і таке

вигідне для російської пропаганди постулювання “русскоязычності фронту”. Бо вона, будучи волонтеркою, подає своє СМС-листування з воїнами АТО. І ці СМСки – всуціль російськомовні.

А як працює з “мовним ландшафтом”, скажімо, Естонія, особливо якщо йдеться про війну? На державний кошт естонці зняли стрічку “1944”. Відомо, що під час Другої світової війни Сталіну вдалося сформувати колаборантський Естонський корпус, який разом із Червоною армією брав участь в окупації цієї країни. Цей корпус був всуціль російськомовним, хоч і етнічно естонським. Але естонці вирішили не показувати цього. А щоб зовсім не грішити проти істини, вони впровадили лише одного героя, який говорив російською, та й те – діалектом.

Тож теперішньому глядачеві показали хоч і сталінські, але “естонські війська” – вони у свідомості можуть бути тільки естономовними. І завдання митця – домогтися цього сприйняття. Цього зовсім не розуміють наші молоді митці – від Кольцової до зіркового Святослава Вакарчука, який заявляв колись у Донецьку, мовляв, хай будуть тут свої герої, а у Львові свої. Так, у них тепер є “герої”. І вони стріляють по львів'янах так само добре, як і по чернігівцях. Отака ціна за ліберальне гасло “кожному своє”.

Легалізувати російську громаду в Україні, виокремивши її з українських креолів, чітко й максимально широко обумовити їхні права – на школу, на садочок, на кіно, на пресу, квоти на телебаченні. Зробивши всі ці речі справедливо – перейти до жорсткого, тотального, воістину латвійського контролю за тим, аби ці “русскіє” не виходили за межі прав, обумовлених для них в Україні.

Є велика кількість фактів, які вказують: українська публічна спільнота, “опініон-мейкери”, повністю паралізовані гібридними практиками “патріотичної” російської спільноти і не здатна витлумачити причини масового російщення після Революції гідності, а тим більше – мобілізувати на боротьбу проти неї. Тим часом “русскіє” в Україні отримали неймовірний карт-бланш на форсоване російщення. Такого шансу вони не мали тут із часів Петра Столипіна. Бо й у найстрашніші совєцькі часи Москва мусила рахуватися з наявністю УРСР та її “мовним форматом”. Тепер гальм НЕМАЄ.

ЩО РОБИТИ?

Локалізувати загрозу побудови Європейської Росії в Україні можна латвійським шляхом.

Перше: сприяти легалізації російської етнічної спільноти в Україні, яка сьогодні є невидимою і такою, що маніпулює “російськомовними українцями”, нав’язуючи їм російські етнічні уяви про те, що хорошо і про те що погано. Отже, “русскіє” повинні вийти з тіні.

Друге: легалізувавши “русскую” громаду в Україні, виокремивши її з українських креолів, чітко й максимально широко обумовити їхні права – на школу, на садочок, на кіно, на пресу, квоти на телебаченні. Зробивши всі ці речі справедливо – перейти до жорсткого, тотального, воістину латвійського контролю за тим, аби ці росіяни не виходили за межі прав, обумовлених для них в Україні.

Третє: усунувши контроль російської громади України над так званими “російськомовними українцями”, яких після легалізації власне “русскіє” залишиться до

2/3 від їхньої теперішньої кількості, розробити глибоку, соціологічно вивірену схему повернення прав цим громадянам. Насамперед це право НА ВІЛЬНЕ ВОЛОДІННЯ І ВЖИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. Саме це право було відчужено в них у часи СРСР, але воно було відчуженим і протягом 25 років в незалежній Україні! Отже, ключове право – вільне володіння українською мовою – дасть змогу органічно комунікувати у середовищі українців.

Четверте: У цей перехідний період слід заявити з усією категоричністю: розмовляеш в Україні російською – ти росіянин, незалежно від свого походження. “Російськомовний українець” – це ТИМЧАСОВИЙ статус громадянина України, який перебуває у стані НАТУРАЛІЗАЦІЇ. Тобто, він – у процесі опанування української мови. Натуралізація – це і є повернення прав російськомовному українцю на українську мову. Ніякої “стабільної” спільноти “русскоязычні українці” не може бути!

П’яте: усунути з України гібридну релігійну групу “Украинская Православная Церковь” – РПЦ в Україні. Або істотно зменшити її вплив. Благо, лояльні до проекту держави Україна росіяни можуть тут бути для нас ситуативними союзниками. Бо керівництво релігійної групи, очолюване Орестом Володимировичем Березовським, це класична іноземна агентура, до якої слід застосовувати норми Кримінального кодексу. Те, що ці норми так і не задіяні – після стількох фактів співучасті кліриків та єпископату “УПЦ” в диверсійних операціях РФ – слід віднести на ті радикальні погрози, до яких вдаються представники путінського режиму для оборони елітного корпусу “молящейся агентури”. Але страх – поганий порадник козакові та християнину.

P.S. Наскільки стійка буде нинішня етнотонаціональна спільнота “русскоязычних українців”? Чи іманентною є їхня теперішня москвофобія? Чи почнуть вони грати у нові юніоністські проекти з Москвою, як тільки там поміняється режим? Це другорядні питання. Але вони можуть стати ключовими для нас, якщо все залишимо як є.

Ростислав Мартинюк,
історик, журналіст, фіноугрознавець,
член Експертної ради Державного агентства кіно родом із Сумщини,
закінчив Воронежський університет (Російська Федерація)